

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Светлана Темелкова Събева, Катедра „Социология и науки за човека” към
Пловдивски университет „П. Хилендарски”

относно материалите, представени за участие в конкурс

за заемане на академичната длъжност „професор“

в Софийски университет „Св. Кл. Охридски“

по професионално направление 2.1. Филология (Теория и история на литературата –
теория на литературата)

В конкурса за „професор“, обявен в Държавен вестник, бр. 87 от 19.10.2021 г., като единствен кандидат участва доц. д-р Тодор Христов Дечев от Катедра „Теория на литературата” към Факултет по славянски филологии на СУ. Към документите за конкурса той е приложил 17 научни труда, публикувани в периода след хабилизацията му през 2009 г., които включват: две монографии, една статия, публикувана в издание, индексирано в база данни SCOPUS, и още 14 статии и глави от колективни монографии, публикувани в други престижни научно рецензирани издания. Монографията *Impossible Knowledge: Conspiracy Theories, Power, and Truth* (2019), както и още три глави от колективни монографии са отпечатани в престижното издателство Routledge – London and New York в периода 2019 – 2021 г. Трудовете на доц. Христов имат общо 53 документирани цитирания, като 12 от тях са в световно известни бази данни. Приложената справка за наукометричните данни показва, че тези трудове значително надхвърлят минималните национални изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“ и освен това свидетелстват за силно интернационализирана научна продукция. В Анотацията на научните трудове, изготвена от автора, приносите са ясно и коректно формулирани.

Доцент Тодор Христов, когото познавам и като колега в катедра „Социология и науки за човека“ към Пловдивския университет (в която той е доцент по изследвания на културата в периода 2014 - 2018 г.), е изявен изследовател и преподавател в интердисциплинарно поле, включващо теория на литературата, културни изследвания, критическа теория, историческа социология, социология на всекидневния живот,

прагматика. Той присъства в това поле със забележителна ерудиция, налагане на ясно разпознаваеми тематики и авторски изследователски стил. В селектираните за конкурса трудове се откроява нова и оригинална област, обединяваща изследванията му в периода след хабилитацията – т.нар. полемология на всекидневието, предлагаща понятийна мрежа за анализ на знанието, властта, желанието и всекидневните борби за истина чрез инструментите на една микрологическа археология на дискурса. Моето становище ще се фокусира върху едната от двете монографии, предложени за конкурса - *Врява и ярост. Археология на домашния скандал* (2021), която е репрезентативна за научните приноси на автора в това поле.

„Археология на домашния скандал“ е изследване, което ни въвлича в света на най-близкото – сцените на домашния живот – за да го накара по изкусен начин да зазвучи като нещо най-чуждо и с това самото да ни помогне да го присвоим обратно, да го разберем, да *се* разберем. Чрез богата и фино разработена мрежа от теория, емпирия и аналитика на речеви ситуации Тодор Христов превежда болезнено изживяваната „врява и ярост“ на домашните скандали в познаваема страст, улавяйки патоса на речта в многослойни образования на логоса. Изкусността на изследването според мен се дължи на ерудицията и таланта на автора да борави с огромен набор от знания за човешките отношения, които имат хетерогенен произход (литература, педагогика, социология, психиатрия, психотерапия, публична хигиена); да сменя регистрите между обикновено, литературно и научно знание, драматизирайки борбите за тяхната „истинна стойност“; внимателно да разработва методологическия инструментариум, чрез който може да се практикува една вдъхновена от Мишел Фуко, Жил Делюз и теорията на речевите актове, но отиваща отвъд тях археология на дискурса, която успява да се докаже като уникално адекватна спрямо своя обект. Изкусността на изследването се дължи, според мен, и на това, че в хода на разкриването на дълбинни пластове на езикови и извънезикови образования на смисли, знания, желания и власти, авторът не се уморява да приема провокациите на все нови и нови отломки от „казани неща“ (извлечени от литературни, лаически, клинични и т.н. източници), за да ги трансформира в симптоми и сюжети. Така всъщност Тодор Христов изобретява специфичния аналитичен текст, т.е. „протокола“, на една квази-клинична или пред-клинична дисциплина, каквато би могла да бъде „археологията на домашния скандал“. Изследването виртуозно оркестрира гласове – собствени и чужди, минали и настоящи, мъжки и женски, властни и подвластни, но преди всичко фокусира вниманието към „шума“ в страстното говорене, т.е. към онези

езикови отломки, които лежат на „самия рѣб на смисъла“ (с.9). За автора те са едновременно „празни“ и „претоварени“ фрази, които обаче представляват тайният регистър, чрез който „се образуват и преобразуват отношения между изказвания, видими неща, знания, желання, употреби“ (с. 191). Със самото казване на нещо, което не може да се каже (с. 191), те представляват, ако си позволя тук да използвам феноменологически език, онзи „див смисъл“ (Мерло-Понти) и онова „напиращо да се изрече“ (Ришир), които чрез мъчително търсене на изказ разкриват самата езиковост като феномен.

В основните идеи на това интригуващо, но и сложно изградено мултидисциплинарно изследване са заложили множество оригинални постижения и приноси, които могат да се разглеждат и като емблематични за цялостния изследователски стил и избор на тематика на доц. д-р Тодор Христов. Сред тях би открила:

А) Оригинално очертаване на изследователската област „полемология на всекидневието“, която се разполага в пресечно поле между критическа теория, културни изследвания, социология на всекидневния живот, изследвания на пола и дискурсивен анализ. Както в тази монография, така и в другите трудове за конкурса, Тодор Христов показва с теоретична дълбочина, емпирична изобретателност и аналитична виртуозност спрямо „молекулярното“ равнище на социалния живот, че: „всекидневието е политически феномен [...], той е формиран от тихи, но нестихващи борби за правото да се говори, мисли, постъпва, живее така, за пределите на смисъла, за границите на сетивното“ (с. 239).

Б) Оригинално проследяване – чрез обвързване на българско литературно знание за домашния скандал и дисциплинарни знания, произведени в диспозитива на „семеината терапия“ – на историческите трансформации на домашното поле в периода от края на 19-ти до края на 20-ти век. Тези трансформации могат да бъдат разпознати във властови конюнктури като „мъжкото господство“, „аномалността“, „семеините дисфункции“, „скритите причини“.

В) Конструирание на дискурсивни архиви за полемология на всекидневието с подчертаване на специфичната „истинна стойност“ на литературното знание на фона на други регистри на знанието за всекидневния живот.

Г) Разработване на оригинален методологически инструментариум за археология на дискурса, който е уникално адекватен спрямо областта полемология на всекидневието. Изследването подема и трансформира идеи на Мишел Фуко, Жил Делъоз, Луи Йелмслев, Джон Остин, Станли Кавел и Жак Лакан, които кулминират в аналитика на т.нар. „страстна реч“, и то по такъв начин, че понятията придобиват стойността си откъм изпробването им в ендегенен анализ на живата реч, а не откъм екзогенни обобщения. Това е оригинална методология, прицелена към „индивидуализиране“ на казаното. Тя предполага не знаенето на истината за една конфликтна сцена, а нейната свърхопределеност от „сложна тъкан от отношения към вече казаното, неказаното, това, което може или не може да се каже, към механизми на власт, желание, капитал“ (с. 20). Инструментариумът, развит в Първа глава, очертава три равнища за експликация на тази свърхопределеност - „асоциирано поле от казани неща“, „корелативно поле от функции“ и „допълнително поле от отношения, свързващи казаното със знание, власт, капитал, желание, организирани в конкретна дискурсивна икономия“ (с. 48-9). Този инструментариум е усложнен чрез аналитика на „страстната реч“ (в Шеста глава), която подема понятието на Станли Кавел, допълвайки го много оригинално с Лаканиански мотиви, като предлага смяна на акцента от прагматика към драматика на речевите актове; така на финала на анализа могат да се разгадаят условията за успешност на страстното говорене – не просто карането на другия да ми отговори със страст, а невъзможността да не ми отговори, и то тъкмо сега (с. 208).

По отношение на тази изключително дълбоко промислена и „страстно“ практикувана методология, която открива широки изследователски възможности, тук бих си позволила да поставя три факултативни въпроса, които възникват в мен като възможен диалог със собствените ми занимания:

- 1) Дали когато говорим за страстната реч, която, както подчертава Тодор Христов, не само изменя ситуацията, а изменя мен, защото обещава да породи истина именно в една междина (вж. с. 238-9), не е по-коректно да говорим за „речеви събития“ (или „събития-междина“, както предлага съвременната феноменология), а не за „актове“, доколкото последният термин продължава да носи егологичен акцент, който е по-скоро вторичен ефект на приписване? Струва ми се, че това не е въпрос само на наименование, а съдържателно подчертаване на изначалната респонсивност и пасивност на страстната реч.

- 2) Дали аналитиката на страстната реч все пак не изисква (въпреки самоограничението на автора, че той изследва не „природата на страстта“, а нейния „дискурсивен ефект“ – с . 13) и една по-експлицитна аналитика на нейната въплътеност, която би отчитала афективните телесни модалности или пък специфични соматизации на домашния скандал?
- 3) Дали археологията на домашния скандал би могла да се абстрахира от онези ключови категории за „поделяне на сетивното“, каквито представляват публичното и частното пространство и доколко всъщност домашният скандал може да бъде символическа матрица, която произвежда тези „политически“ категории на всекидневния живот?

Тези въпроси несъмнено са само знак за ангажираност и потвърждение на оценката ми относно изключителните научни достойнства на изследванията на доц. д-р Тодор Христов.

В заключение: след запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни приноси, имам основания с пълна убеденост да дам своята положителна оценка пред уважаемото Научно жури и да предложа доц. д-р Тодор Христов Дечев да бъде избран за академичната длъжност „професор“ по професионално направление 2.1. Филология (Теория и история на литературата – теория на литературата).

7.03.2021 г.

доц. д-р Светлана Събева